

E-Motive

Innowacje w edukacji

Program *Dobra Szkoła*

Participatory Development Training Centre
PADETC

LAOS

Stowarzyszenie „Jeden Świat”
Poznań 2014

E-MOTIVE

równość emotions **ruch**

equity **emocje** movement

■ **E-Motive** to sieć organizacji z całego świata, które dzielą się wiedzą i doświadczeniem, by tworzyć innowacyjne i skuteczne rozwiązania dla wspólnych problemów.

■ **E-Motive** umożliwia specjalistom i organizacjom z Afryki, Azji, Ameryki Łacińskiej i Europy nawiązanie kontaktów i poznawanie skutecznych metod pracy, stworzonych w krajach Globalnego Południa.

■ **E-Motive** wspiera wymianę wiedzy i doświadczenia, tworząc warunki do wzajemnego uczenia się, z poszanowaniem równych praw wszystkich uczestniczących w programie organizacji.

■ **E-Motive** to również uwrażliwianie szerokiego grona odbiorców na globalne współzależności i upowszechnianie nowych metod współpracy na rzecz rozwoju.

■ **E-Motive** rozpoczął się w Holandii w 2006 r., jako jeden z innowacyjnych programów Oxfam Novib. Od tego czasu zorganizowano ponad 80 wymian z udziałem organizacji pozarządowych z Holandii i krajów Globalnego Południa.

■ W 2014 r. pierwsze wymiany **E-Motive** w Polsce zorganizowało Stowarzyszenie „Jeden Świat” we współpracy z organizacjami z Laosu i Meksyku.

Zmieniaj to, co bliskie. Inspiruj się tym, co odległe.

WPROWADZENIE

Laos, malowniczo położony w górzystych regionach Półwyspu Indochińskiego, to kraj, który Europejczykom kojarzyć się może przede wszystkim z buddyjskimi miejscami kultu i piękną przyrodą. Jednak gdy spojrzymy głębiej, odkryjemy burzliwe i trudne losy kraju i jego mieszkańców.

W 1980 r., niedługo po zakończeniu wyniszczającej wojny w Wietnamie, powstał program RIFS (z angielskiego: *Rice-based Integrated Farming System*), realizowany przez organizację PADETC (*Participatory Development Training Centre*). Celem programu, opartego na idei zrównoważonego rozwoju, była pomoc najuboższym. Zaangażowano rolników, studentów i nauczycieli, by opracowali takie sposoby uprawy ziemi, które nie będą wymagały wysokich nakładów finansowych.

Po kilkunastu latach skutecznego wdrażania programu RIFS, w 1996 r. PADETC otrzymała status instytucji szkoleniowej. Dziś jest uznaną w całym kraju organizacją działającą na rzecz zrównoważonego rozwoju i eliminacji przyczyn i skutków ubóstwa.

Filozofię działania organizacji najlepiej przedstawia ilustracja domu: jego fundamentem są dobre rządy i wysokiej jakości edukacja, na nich stoją cztery filary: środowisko naturalne, dziedzictwo kulturowe, harmonia między sercem a umysłem i gospodarka. Zrównoważony rozwój tych wszystkich elementów prowadzi do celu: Powszechnego Szczęścia Narodowego (z angielskiego: *Genuine National Happiness*), symbolizowanego przez dach domu.

PROGRAM DOBRA SZKOŁA

Idea ■

Dobra Szkoła to program nauczania opracowany przez PADETC i wdrażany we współpracy z Wydziałem Oświaty w szkołach podstawowych w Wientianie.

Dobra Szkoła kładzie nacisk na *uczenie się przez doświadczenie*, w którym wiedza i umiejętności zdobywane są nie tylko podczas lekcji i pracy z podręcznikiem, ale również w trakcie wielu dodatkowych zajęć, w które angażują się uczniowie, rodzice, nauczyciele, mnisi buddyjscy i inni członkowie społeczności lokalnej.

Program rozpoczął się w 2001 r., gdy odpowiednio przeszkoleni wolontariusze PADETC zaczęli pomagać nauczycielom w prowadzeniu zajęć pozalekcyjnych w szkołach z peryferyjnych dzielnic stolicy Laosu. Młodzi wolontariusze (najczęściej w wieku 14–19 lat) prowadzili zajęcia plastyczne, teatralne, muzyczne, taneczne, sportowe i z zakresu edukacji ekologicznej i higieny, sięgając po metody edurozrywki, czyli nauki przez zabawę. Szkoły chętnie nawiązywały współpracę z wolontariuszami, widząc w niej sposób na odciążenie przepracowanych i nisko wynagradzanych nauczycieli. Z czasem nauczyciele dostrzegali coraz większą wartość w aktywizujących i skoncentrowanych na potrzebach dziecka metodach pracy, po które sięgali wolontariusze. Wyraźnie podniosła się frekwencja w szkołach, a dzieci stały się bardziej pewne siebie, twórcze i zaangażowane.

Szkolenia dla nauczycieli ■

Zaproponowane przez PADETC metody pracy z uczniami zostały dobrze przyjęte przez nauczycieli i dyrektorów szkół. Zorganizowano więc kurs szkoleniowy dla nauczycieli dotyczący aktywnych metod nauczania i podejścia skoncentrowanego na potrzebach dziecka, by zmienić powszechne przekonanie, że *nauczyciel mówi, a dzieci słuchają*.

W programie kursu znalazły się następujące pomysły na pracę z dziećmi:

- opowiadanie historii przez uczniów, by zachęcić ich do nauki pisania i czytania,
- zakładanie szkolnych bibliotek i kącików do uczenia się,
- ustawienie w szkołach pojemników do segregacji odpadów,
- wykorzystywanie materiałów z odzysku do tworzenia pomocy dydaktycznych,
- zakładanie szkolnych ogrodów, by zachęcać do nauki biologii i uczyć podstaw ogrodnictwa,
- międzyklasowe i międzyszkolne konkursy, zachęcające do rozwijania indywidualnych umiejętności i sprzyjające pracy zespołowej.

Młodzi wolontariusze ■

W całym procesie nauczania młodzi wolontariusze odgrywają bardzo ważną rolę: stają się dodatkowymi członkami społeczności szkolnej, zmniejszając dystans wieku i funkcji, jaki dzieli nauczycieli i uczniów.

Planowanie lekcji

Za zgodą Wydziału Oświaty w Wientianie, w 2002 r. na poziomie prowincji i dystryktów powołano Rady ds. Zarządzania Programami Edukacyjnymi, a program *Dobra Szkoła* został przyjęty do realizacji w dziesięciu szkołach podstawowych, które spełniły określone kryteria.

W latach 2003–2004 PADETC zorganizowało kursy szkoleniowe dla nauczycieli i pracowników Wydziału Oświaty nt. metod pracy skoncentrowanych na potrzebach dziecka. Ten program szkoleniowy został włączony do Strategii Rozwoju Edukacji prowincji Wientian i uznany za priorytetowy w roku szkolnym 2005/2006. Do dziś jest powszechnie wykorzystywany i uznawany za niezwykle skuteczny.

Nauczyciele potrzebowali nie tylko nowych umiejętności z zakresu aktywnych i skoncentrowanych na potrzebach dziecka metod pracy, ale również wsparcia przy planowaniu lekcji. Większość nauczycieli uczyła się planowania lekcji podczas studiów lub kursów pedagogicznych, była to jednak wiedza głównie teoretyczna, przestarzała i w niewielkim stopniu odpowiadająca na potrzeby uczniów. Nauczycielom brakowało umiejętności i doświadczenia pedagogicznego, by samodzielnie udoskonalić scenariusze lekcji. Dlatego PADETC zaprosiło do współpracy doświadczonych pedagogów z sąsiednich krajów, którzy razem z laotańskimi nauczycielami wnikliwie przeanalizowali poradniki dla nauczycieli, sylabusy i podręczniki używane w szkołach podstawowych, a następnie przygotowali scenariusze lekcji, uwzględniające aktywne metody pracy z uczniami na lekcjach matematyki, języka laotańskiego i przyrody. Na podstawie tych scenariuszy prowadzono lekcje w dziesięciu szkołach, które uczestniczyły w pilotażowym programie *Dobra Szkoła*. Scenariusze okazały się tak popularne wśród nauczycieli, że w roku szkolnym 2006/2007 zostały rozesłane do kolejnych 80 szkół w stolicy oraz 54 szkół w prowincjach Xiengkhouang i Sayabouly.

Zaangażowanie rodziców i społeczności lokalnej

Rodzice, mnisi i inne osoby ważne w danej społeczności, są strażnikami jej wiedzy, kultury i historii. Dlatego PADETC poszukuje sposobów na aktywne włączanie rodziców i społeczności lokalnej w życie szkoły, by dzieci, również poza klasą, mogły rozwijać się i uczyć.

Program *Dobra Szkoła* zakłada zaangażowanie mnichów z lokalnych świątyń, którzy regularnie odwiedzają szkoły ucząc szacunku, tolerancji, wyrozumiałości i etyki za pomocą opowiadanych historii o Buddzie i jego naukach. Mnisi angażują się również w organizację festiwali i wydarzeń adresowanych do szerokiego grona odbiorców, których celem jest podnoszenie świadomości na temat wartości edukacji i zbieranie funduszy dla szkół (to ogromna zmiana, bowiem wcześniej datki zebrane podczas podobnych wydarzeń przeznaczone były wyłącznie na budowę i remonty świątyń).

Aby jeszcze lepiej zintegrować szkoły i społeczności lokalne, PADETC nawiązuje współpracę z lokalnymi ekspertami, którzy włączani są w proces przygotowania programów nauczania. Dzięki temu program szkolny wzbogacony jest o tradycyjną wiedzę.

Rezultaty ■

Choć program *Dobra Szkoła* funkcjonuje od niedawna, już teraz wskazać można zmiany, które zaszły w szkołach i społecznościach lokalnych:

- Dzieci uczące się w *Dobrych Szkołach* regularnie osiągają najlepsze wyniki na egzaminach państwowych.
- Dyrektorzy szkół i nauczyciele zgłaszają do udziału w programie kolejne szkoły.
- W wielu szkołach założono ogródki i kąciki do nauki oraz wprowadzono segregację śmieci.
- Rodzice, mnisi i społeczności lokalne bardziej angażują się w życie szkoły i współpracują ze sobą, by podnieść jakość edukacji.
- Młodzi wolontariusze zaangażowani w program *Dobra Szkoła*, zdobywają uznanie w swoich szkołach i społecznościach, stają się bardziej pewni siebie, wzrasta ich poczucie własnej wartości.
- Program *Dobra Szkoła* jest rozpoznawany i dobrze oceniany przez instytucje zajmujące się organizacją systemu edukacji na poziomie lokalnym i krajowym.

SZKOŁA SOMPANYA

Idea ■

Sompanya to prywatna szkoła *non-profit*, jest jedną z sześciu placówek prowadzonych przez PADETC, w których realizowany jest program *Dobra Szkoła*. Misją szkoły jest przestać nauczać, a zacząć wspierać proces uczenia się uczniów. Gdy dzieci przekonają się, jaką wartość ma wiedza i nauczą się z niej korzystać, zrozumieją, że człowiek nie jest jedynie konsumentem, lecz powinien rozwijać swoją wrodzoną mądrość, by jak najlepiej zadbać o otaczający go świat. Idea ta zawarta jest już w nazwie szkoły: *Sompanya* w języku laotańskim znaczy: *wierni własnej mądrości*.

Założyciel szkoły *Sompanya* wierzy, że mądrość ta wynika z wrodzonych inteligencji symbolizowanych przez: dłonie (inteligencja ciała), serce (inteligencja emocjonalna) i głowę (intelekt). Edukacja holistyczna w szkole *Sompanya* polega na dostosowaniu programu nauczania do poszczególnych etapów rozwoju dziecka, by jak najlepiej wspierać wrodzoną mądrość i umożliwić rozwój wszystkich trzech rodzajów inteligencji.

W takim ujęciu szkoła staje się społecznością odkrywców, uczących się i współpracujących ze sobą. To miejsce, w którym uczniowie uczą się jak samodzielnie kształtować swój proces uczenia się, pomagają sobie nawzajem i razem pracują na rzecz swojej społeczności. Uczenie się ma miejsce zarówno w klasie, jak i poza nią: w społeczności i wśród przyrody. To prawdziwe *laboratorium* życia dostarcza niezbędnych narzędzi, podczas gdy nauczyciel wspiera proces uczenia się, dobierając działania w taki sposób, by odpowiadały zainteresowaniom uczniów.

Sompanya zapewnia wszechstronną edukację najwyższej jakości w przedszkolu, szkole podstawowej i gimnazjum (planowane jest otwarcie również szkoły średniej). Uczniowie uczą się w małych klasach, umacniając ciało, serce i umysł.

Wizja nowej edukacji

Co jest nie tak w starym modelu edukacji? Nic, poza tym, że nie pasuje do współczesnego świata. Laos potrzebuje ludzi, którzy nie będą tylko wytwórcami i konsumentami. Laos potrzebuje ludzi, którzy zadbać o kraj i nie będą marnować jego zasobów, by zaspokoić swoje zachcianki, będą świadomi i mądrzy.

Ta nowa edukacja oparta jest na idei dłoni, serca i głowy.

Dłonie

Uczymy się dotykiem, poprzez ruch i działanie. Nasze ciała powinny nauczyć się koordynacji, elastyczności i siły.

Serce

Uczymy się od innych i jesteśmy im wdzięczni za wszystko, co od nich dostajemy. Uczymy się ucząc innych, rozwijamy wiarę w siebie. Gdy nauczymy się słuchać naszych serc i emocji, będziemy potrafili nad nimi panować i nie pozwolimy, by nami rządziły.

Głowa

Nasz umysł to nie tylko magazyn informacji, ale przede wszystkim miejsce, w którym tworzą się powiązania. Informacje możemy w dowolnej chwili znaleźć w Internecie, ale wiedza powstaje tylko wtedy, gdy nasz umysł łączy się z sercem i dłońmi.

Ponieważ ciało człowieka jest całością, również wiedza powinna być zintegrowana. Matematyka nie jest niezależna od przyrody, sztuka nie jest niezależna od fizyki. Różne dyscypliny naukowe łączone są ze sobą w ramach projektów: gdy uczniowie zakładają ogród, uczą się botaniki, dietetyki, fizyki, matematyki, projektowania, geografii, historii, języków i in. Mając jasno postawiony cel, który należy zrealizować w praktyce, uczniowie chętnie angażują się w działanie i kształtują swoją miłość do nauki.

Projekty zazwyczaj realizowane są w zespołach. Uczniowie uczą się wspólnie pracować i dzielić się swoją wiedzą. Przekonują się, że współpraca daje lepsze rezultaty niż rywalizacja. Uczenie się metodą projektów i poprzez pracę w grupach pomaga uczniom zrozumieć powiązania między poszczególnymi dyscyplinami, a także relacje między jednostką a społeczeństwem.

Celem całego procesu uczenia się jest ukształtowanie u uczniów poczucia odpowiedzialności zarówno za samych siebie, jak i za całą społeczność. U źródeł rozwoju osobistego leży szacunek, szczerość i odpowiedzialność. Te wartości pomagają uczniom zrozumieć jakie myśli, słowa i czyny są właściwe.

Zasady szkoły Sompanya

Etyka

Wiedzieć, co jest dobre, a co złe. Rozumieć jakie myśli, słowa i czyny są właściwe. Znać konsekwencje własnych działań dla innych i dla środowiska naturalnego.

Mądrość

Wiedzieć, co się wie i czego się nie wie. Umieć zadawać pytania, nazywać problemy i odkrywać ich przyczyny. Znajdować rozwiązania i potrafić je wypróbować. Wyszukiwać, grupować i analizować informacje, by móc z nich skorzystać. Znać swoje zdolności i wiedzieć, jak odpowiedzialnie je rozwijać.

Sztuka

Doceniać piękno. Znajdować sposoby na wyrażanie siebie. Szanować innych. Kochać dziedzictwo kulturowe Laosu.

Ruch

Dbać o zdrowie. Cieszyć się ruchem i rozwijać zdolności motoryczne. Bawić się.

Praca

Doceniać pracę i jej efekty. Rozwijać swoje umiejętności, by móc wykorzystać je w praktyce. Uczyc się, jak stać się niezależnym finansowo.

Poza szkołą

Nauka w *Sompanya* nie jest ograniczona do klasy szkolnej. Cały świat jest idealnym miejscem do nauki, dlatego nauczyciele tak planują zajęcia, by wykorzystać potencjał różnych miejsc i sytuacji. Na szkolnym podwórku dzieci szukają krabów, budują huśtawkę i piaskownicę, lepią z błota i znajdują różne ciekawe materiały, które obserwują i rysują. Przy szkole jest ogród, miejsce do segregacji odpadów, kącik nauki, odbywają się zajęcia z dietyki i sprawdziany zręczności.

PADETC ma również gospodarstwo rolne, gdzie uczniowie uczą się uprawy ryżu, hodowli ryb i poznają pracę rolników. W Wientianie jest też wiele innych ciekawych miejsc, które warto poznać: święty las, kilka muzeów itp.

W każdej społeczności znaleźć można kogoś, kto ma do przekazania interesującą wiedzę: uczniowie mogą uczyć się od rzemieślników, przedsiębiorców, matek i sąsiadów. Jeśli chcą nauczyć się gotować albo poznać lokalne tradycyjne, nie potrzebują daleko szukać.

Dzieci uczą się najszybciej, gdy mogą wykorzystać w praktyce wiedzę znajdującą się w podręcznikach.

Dzielenie się doświadczeniem

Szkoła *Sompanya* utrzymuje kontakty z innymi szkołami, organizacjami i liderami lokalnymi. Dzięki temu nie trzeba samemu wyważać już otwartych drzwi, można dzielić się doświadczeniem i pomysłami.

Sz szczególnie bliska współpraca łączy *Sompanya* z międzynarodową szkołą *Vientiane International School* (VIS): nauczyciele z *Sompanya* poznają specyfikę pracy w wielokulturowym środowisku, a uczniowie VIS uczą się laotańskiej kultury.

W Wientianie działają również inne alternatywne szkoły (przede wszystkim waldorfskie i pracujące metodą Montessori), które mają duże doświadczenie w pracy z dziećmi i chętnie się nim dzielą.

Sompanya wykorzystuje media społecznościowe, by dzielić się informacjami i utrzymywać kontakty z innymi.

Program nauczania

Program nauczania w *Sompanya* realizuje laotańską podstawę programową w zakresie: języka laotańskiego, literatury, angielskiego, matematyki, nauk przyrodniczych, przedmiotów zawodowych, zwyczajów i tradycji, historii, geografii oraz przekrojowego przedmiotu „Świat wokół nas”.

To, co wyróżnia szkołę, to metody pracy inne niż w konwencjonalnych szkołach, w których każda lekcja kończy się sprawdzianem. Poruszane zagadnienia są włączane w działania projektowe, by uczniowie mogli eksperymentować, odkrywać i wykorzystywać zdobytą wiedzę w praktyce. To nauczanie holistyczne i zintegrowane.

Nauczyciele

Jaki powinien być dobry nauczyciel?

Dobry nauczyciel stawia przed uczniami ambitne cele, nie faworyzuje dobrych uczniów i nie lekceważy słabszych.

Dobry nauczyciel stawia przed uczniami precyzyjnie określone cele, wie, dokąd chce ich zaprowadzić.

Dobry nauczyciel jest dobrze przygotowany i zorganizowany, starannie planuje lekcje, wie nie tylko co chce osiągnąć, ale również *jak* i *dlaczego*.

Dobry nauczyciel zaraża uczniów swoją pasją, zachęca do niezależnego myślenia i samodzielnego działania zamiast wymagać, by po prostu za nim podążali.

Dobry nauczyciel jest specjalistą w swojej dziedzinie.

Dobry nauczyciel potrafi nawiązać dialog z rodzicami uczniów i społecznością lokalną.

Mentoring ■

Nowi nauczyciele w szkole *Sompanya* mają swojego mentora, który służy im radą i wsparciem. Oprócz tego nauczyciele zachęceni są do szukania pomocy również u pozostałych nauczycieli i innych osób pracujących w szkole. Dzielenie się wiedzą i doświadczeniem jest bardzo ważne, tak jak ważne jest otwarcie na uczenie się i współpracę. Mentor nie jest nauczycielem, swoją postawą i działaniem ma dawać dobry przykład, a nie tylko teoretyzować. Tak jak w rodzinie, również w szkole najważniejsza jest współpraca, zaufanie i szacunek. Wszyscy członkowie szkolnej społeczności powinni dbać o te wartości.

Ewaluacja ■

Nauczyciele są zachęceni do refleksji na temat własnego rozwoju zawodowego. Taka codzienna autorefleksja powinna dawać odpowiedzi na następujące pytania:

- Jakie były moje cele na dzisiaj?
- Jak starałem się je zrealizować?
- Jak skuteczne były moje metody pracy?
- Co będzie mi potrzebne następnym razem?
- Jakie dostrzegłem problemy?
- Jakie mogą być ich przyczyny?
- Jak można je rozwiązać?

W prowadzonych przez siebie dziennikach nauczyciele opisują również swój rozwój w następujących sferach:

- rozumienie idei szkoły i stosowanych w niej metod,
- otwartość na uczenie się,
- umiejętność rozwiązywania problemów,
- umiejętność pisania,
- znajomość angielskiego,
- umiejętność znajdowania informacji,
- umiejętność nawiązywania i utrzymywania kontaktów ze społecznością,
- umiejętności analityczne i planowanie,
- umiejętności artystyczne itd.

Umowy podpisywane z nauczycielami uwzględniają szczegółowy opis pracy, a nauczyciele zobowiązują się jak najlepiej wywiązywać ze swoich zadań. Odbывают się regularne spotkania z dyrekcją szkoły, by ocenić postępy i jakość pracy.

Nauczyciele są oceniani również przez uczniów. To ważne informacje zwrotne, pozwalające określić skuteczność pracy nauczyciela i jego zaangażowanie.

W 2014 r. rozpoczęła się wymiana E-Motive pomiędzy PADETC a poznańskimi szkołami i placówkami edukacyjnymi, koordynowana przez Stowarzyszenie „Jeden Świat”. Szczegółowe informacje na temat tej wymiany znaleźć można na stronie internetowej **www.emotiveprogram.org**.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach programu E-Motive.

Projekt jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2014 r.

Publikacja wyraża wyłącznie poglądu autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej i Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Stowarzyszenie „Jeden Świat”, **www.jedenswiat.org.pl**

PADETC, **www.padetc.org**

Tekst na podstawie materiałów PADETC: Aneta Cruz-Kąciak, Dariusz Bronowski

Projekt graficzny i skład: studioKO Jerzy Nawrot

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons 3.0 Polska: uznanie autorstwa.